

THE JEWISH PEOPLE POLICY INSTITUTE
המכון למדיניות העם היהודי

דיאלוג יהודי עולמי 2023

אתגרי הקיטוב בקהילות היהודיות

ד"ר שלמה פישר | ד"ר ג'ון רסקיי

יונתן סיידל: רכז הפרויקט

זכויות יוצרים © המכון למדיניות העם היהודי
(מיסודה של הסוכנות היהודית לא"י) בע"מ (חל"צ) ירושלים תשפ"ד/2024

קמפוס גבעת רם, ת.ד. 39156, ירושלים 9139101
טלפון: 02-5633356 | פקס: 02-5635040 | www.jppe.org.il

כל הזכויות שמורות. אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאכסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר - כל חלק שהוא מן החומר שבחוברת זו. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בחוברת זו אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמכון למדיניות העם היהודי.

מאנגלית: כרמית גלעד
עריכת התרגום: ענת ברנשטיין
עיצוב והפקה: לוטה עיצובים

מסת"ב 5-944-754-965-978

תוכן העניינים

4	הקדמה מאת פרופ' ידידיה שטרן
6	הערה מקדימה
7	דיאלוג 2023
29	המלצות מדיניות
31	הערות
32	נספח 1 שאלון הדיאלוג (אנגלית)
32	נספח 2 רשימת הארגונים המשתתפים (אנגלית)

הדיאלוג היהודי העולמי של המכון למדיניות העם היהודי בחן הפעם, שנת 2023, את תופעת הקיטוב בקרב יהדות התפוצות, בפרט בצפון אמריקה, בנושא של מדיניות ממשלת ישראל בסוגיות נתונות במחלוקת, בעיקר בנוגע לשאלה הגאופוליטית (הפלסטינים ויהודה ושומרון) וכן יחסי דת ומדינה (פלורליזם דתי). משתתפי הדיאלוג הם מנהיגים יהודים שמידת הקשר שלהם לנעשה בעולם היהודי ובישראל חזקה יחסית. חשוב להוסיף כי רוב גדול מן המשתתפים, אך לא כולם, מחזיקים בתפיסת עולם ליברלית.

בעבר היה סדר היום של המנהיגות היהודית בתפוצות, ככלל, משותף, מתוך הפנמה של ברית הגורל בין יהודים באשר הם. כיום תחושת השותפות הזאת נסדקת והולכת, בייחוד בכל הקשור ליחס למדינת ישראל. נשמעים דיווחים מכמירי לב על אי-קבלת האחר על בסיס עמדותיו באופן שמקטלג אחים יהודים ל"נאמנים" ול"שאינם נאמנים" ליהודיותם. אפשר שמיקוד הקיטוב בין יהודים בתפוצות באשר ליחסם לישראל עשוי ללמד על מרכזיותה של המדינה כמוקד זהות יהודי. אנשים מתווכחים על מה שחשוב להם.

הדיאלוג מזהה שלושה גורמים לקיטוב: האחד, אוניברסלי: מגמות קיטוב חברתי, פוליטי ותרבותי מאפיינות את העולם המערבי, וזו רוח התקופה; השני קשור למתרחש בישראל: הרוב הליברלי בקרב יהדות צפון אמריקה מתחבט ביחסו לממשלות ישראל ולמדיניותן, שמתאפיינות בתפיסת עולם ימנית ושמרנית; השלישי, והמעניין מכולם, קשור למשמעות של הזהות היהודית בתפוצות: יש המפרשים את יהודיותם מתוך זהות יהודית פרטיקולרית, כלומר על בסיס ייחוד לאומי ודתי, ויש המדגישים את המאפיינים הליברליים-אוניברסליים של היהדות. בעבר, הכלה של שניות זהותית זו התאפשרה מתוך סובלנות; כיום, רבים מרגישים צורך "לבחור צד" ולעשות דה-לגיטימציה לזולת היהודי על בסיס הפרשנות שהוא נותן ליהודיותו, ומכאן הקיטוב.

לנוכח כל אלה, עורכי הדיאלוג מעלים שאלה חשובה: האם הקיטוב, בעיקר על רקע המחלוקת באשר למשמעות של זהות יהודית, עלול להוביל לקרע היסטורי בין חלקי

יהדות התפוצות באופן שלא רק יקשה על יכולת הפעולה המשותפת מול אתגרים (כמו האנטישמיות), אלא גם יכתוב הגדרת גבולות חדשה לקולקטיב היהודי כך שחלקים בו לא יכירו בהשתייכות של חלקים אחרים לעם היהודי?

חשוב להדגיש כי מאורעות מטלטלים שהתרחשו בשנה האחרונה, מקצתם לאחר חתימת הדיאלוג, עשויים לשנות אחדות מן העמדות שנשמעו בדיאלוג. המאבק החברתי-פוליטי בתוך ישראל סביב המהפכה המשפטית, שיצר קיטוב קיצוני בתוך החברה הישראלית; המלחמה בעזה, שהפעילה וקטור הפוך, כאשר הישראלים אימצו את הסיסמה "ביחד ננצח"; וההתפרצות הפתולוגית של אנטישמיות, בעקבות המלחמה, בצפון אמריקה ובחלקים אחרים בעולם. כיצד ישפיעו כל אלה על מגמות הקיטוב בקרב יהדות התפוצות? מחד גיסא, אנחנו נוטים להתכנס יחדיו נוכח התקפות מבחוץ, על ישראל ועל יהודי התפוצות; מאידך גיסא, דרך הניהול של המלחמה על ידי מדינת ישראל עלולה להיתפס כבלתי לגיטימית בעיני חלקים ביהדות התפוצות. יתר על כן, בחודשים האחרונים, מאז מתקפת 7 באוקטובר 2023, עבר מוקד הקיטוב הנוכחי בין יהודי התפוצות לבין עצמם לעיסוק בשאלה על עצם הצדקת קיומה של מדינת לאום יהודית ועצם הצדקת הציונות.

בנוסף למלאכת התיאור והניתוח של תופעת הקיטוב, המסמך שלפנינו מציג המלצות לפעולה: הרחבת "לימודי ישראל" באופן שירחיב את בסיס הידע בקרב יהדות התפוצות; טיפוח פעילות של מפגשים והתנסויות משותפות בין יהודים בעלי תפיסות שונות; ואימוץ של קריטריון – ברור ובה בעת מכיל – שמקנה כרטיס כניסה לאוהל שבו מתנהלת השיחה היהודית בתפוצות: הכרה מפורשת ופומבית בזכותו של העם היהודי לריבונות במולדתו ההיסטורית.

אנו קמים תודה גדולה לעורכים המוכשרים והמסורים של הדיאלוג, ד"ר שלמה פישר וד"ר ג'ון רסקיי, שניהם עמיתים בכירים במכון למדיניות העם היהודי.

הערה מקדימה

הדיאלוג היהודי העולמי הוא אחד המיזמים השנתיים הבולטים של המכון למדיניות העם היהודי (JPPJ). המיזם הוא מסגרת להתכנסויות של קבוצות מנהיגות ברחבי העולם היהודי שבהן המשתתפים מציגים את השקפותיהם בסוגיות מאתגרות. כמו בכל פרויקט מסוג זה, התכנון והיישום נמשכים חודשים רבים. במקרה של פרויקט הדיאלוג לשנת 2023, התכנון, מפגשי הדיון והכנת הדוח שלפניכם נעשו לפני האירועים המחרידים שהתרחשו בישראל בשמחת תורה, ביום 7 באוקטובר 2023. הקריאה בדוח היום יוצרת את ההרגשה, אפילו בנו, כאילו הוא שייך לעידן אחר, שכן הוא מתמקד בסוגיה שבעת העבודה עליו נתפסה כקריטית: הקיטוב הגובר בתוך העולם היהודי המאורגן, ובייחוד סביב המדיניות של ממשלת ישראל בסוגיות של פלורליזם דתי והתנהלותה של המדינה בשטחי יהודה ושומרון.

שורות אלה נכתבות באמצע אוקטובר 2023, כשהמלחמה עודנה בשבועותיה הראשונים וכאשר העולם היהודי המאורגן מאוחד כפי שלא היה מעולם בתגובה למתקפה המזעזעת של חמאס על יישובי הדרום בישראל. נכון שבשוליים קיימות עמדות אנטי-ישראליות ואנטי-ציוניות יותר מאי פעם, אבל הרוב המוחלט של היהודים האמריקאים לא רק תומכים בישראל, אלא גם תומכים במדיניותה של ממשלתה במלחמת ישראל-חמאס. למעשה, רק 16% מהיהודים בארצות הברית תומכים כרגע בהפסקת אש ללא תנאי.¹

אף כי תקוותנו היא שהאחדות הזאת תימשך עוד זמן רב, האינטואיציה שלנו היא שקרוב לוודאי שאחרי המלחמה ישוב הקיטוב למצבו הקודם. לפיכך, דוח זה, שלכאורה נולד כמסמך אנכרוניסטי מעידן אחר בהיסטוריה היהודית, יש לו, ויהיה לו, ערך למקבלי ההחלטות בעתיד. זוהי, על כל פנים, כוונתנו.

דיאלוג 2023

מבוא ורקע כללי

הדיאלוג היהודי העולמי של המכון למדיניות העם היהודי (JPPJ) לשנת 2023 בחן את הקיטוב הגובר והשיח המתלהם בתוך ישראל ובקהילות יהודיות בעולם, בייחוד במה שקשור למדיניות שנוקטת ממשלת ישראל בנושאים של פלורליזם דתי, האיזון בין מערכת המשפט לבין רשויות השלטון האחרות בישראל והניהול של שטחי יהודה ושומרון מאז 1967.

קיטוב זה הוא חלק ממגמה רחבה יותר, ולא פעם הוא משקף את הקיטוב הפוליטי והתרבותי הגובר בארצות הברית, בישראל ובמדינות מערביות אחרות. עם זאת הוא מקשה יותר ויותר על חלקים גדולים בקהילה היהודית ה"מאורגנת" להתלכד ולהתגייס לתמיכה באסטרטגיות שידוע זה כבר כי הן מבטיחות את הביטחון והשגשוג של ישראל ושל הקהילות היהודיות בעולם כולו.

הנושא נבחר כדי להבין טוב יותר כיצד הקיטוב ההולך ומעמיק משפיע על מגוון קבוצות מנהיגות בעם היהודי וכדי לזהות אסטרטגיות אפשריות להפוך את המגמות שלו או למתן אותן כך שיהיה אפשר להמשיך ולגייס את קהילות התפוצות, על כל נכסיהן, לחיזוק ולהעשרה של החיים היהודיים.

זמן רב החזקנו באמיתות הללו כפי שהן – "שבעים פנים" לכל פסוק בתורה, "עם אחד אנחנו", "אלו ואלו" [דברי אלוהים חיים] – אמירות המשקפות את ההכרה בכך שיש דרכים שונות (בית הלל ובית שמאי) להבין את התורה ואת המחויבות אליה ואשר למרות זאת אנו חוזרים ואומרים כי "כל ישראל ערבים זה לזה".

אף כי ההכרה בכך שהיהודים חולקים היסטוריה וגורל משותף היא רחבה, היו תמיד מיני דרכים להבין את התורה – מקורה ואופייה של המחויבות שהיא יוצרת – ומיני גישות להבטחת עתיד יהודי משגשג. ועם זאת, חרף ההבדלים התאולוגיים והתרבותיים, היהודים והמנהיגות היהודית – ודאי במאה ה-20 – התלכדו יחדיו

להגנה על יהודים אחרים לנוכח איומים חיצוניים: אנטישמיות, התקפות צבאיות על מדינת ישראל וקהילות יהודיות במצוקה.

חומרת הקיטוב הנוכחית היא התפתחות חדשה בעולם היהודי שאחרי מלחמת העולם השנייה. בשנים האחרונות העמיק הקיטוב המדיני והתרבותי בחברות מערביות, וכעת הוא גורם לפילוג ולמחלוקת חמורים יותר ויותר בישראל ובקהילות היהודיות בעולם. במחצית השנייה של המאה ה־20 אימצו רוב יהודי התפוצות והמנהיגות היהודית השקפות ליברליות נחרצות על תפקיד הממשל (תמיכה בביטוח הלאומי, שירותי בריאות לכול, חינוך ציבורי, הרחבת זכויות האזרח למיעוטים ועוד). במרכז סדר היום המשותף של ההנהגה היהודית, כפי שתיאר ג'ונתן וושר (Woocher) בספרו "הישרדות קדושה: הדת האזרחית של היהודים האמריקאים" (*Sacred Survival: The Civil Religion of American Jews* (1986)), עמדו תמיכה מלאה בישראל, כלומר תמיכה במדיניות הממשלה (בין שהיא מהימין ובין שהיא מהשמאל), הצלת יהודי ברית המועצות, מאבק באנטישמיות ותמיכה במדיניות הציבורית לעזרה לעניים, לקשישים, לרעבים ולחסרי הבית. זו הייתה הדת האזרחית של יהודי אמריקה בעשורים האחרונים של המאה ה־20.

במהלך ארבעים השנים האחרונות נבקעו בקיעים, שהלכו והתרחבו, בקרב היהודים והמנהיגות היהודית. בתחומים רבים נוצרו הבדלי השקפות, אבל אף אחד מהם לא בלט יותר לעין ולא נראה מאתגר יותר מאלה שנגעו למדיניות של ממשלות ישראל, זו אחר זו. במוקד ההבדלים האלה עמדו על פי רוב הפלורליזם והגישות השונות ליהדות; ההכרה, הזכויות והתמיכה – או היעדרן – ברבנים ובמוסדות רפורמיים וקונסרבטיביים בישראל; ומדיניות ממשלות ישראל ביהודה ושומרון.

כאן יש לסייג ולומר: על אף התעצמות הקיטוב והמחלוקת בנוגע למדיניות של ממשלות ישראל, מחקרים רבים מעידים גם כי היהודים האמריקאים ממשיכים להזדהות עם ישראל ולראות בה מקור לגאווה. האחדות הגורפת של יהדות העולם בעקבות מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר 2023, מלבד חריגים מעטים, מאששת נקודה זו. תחת מתקפה, בשעת משבר, היהודים מתאחדים. הקיטוב בסוגיית מדיניות הממשלה מושך תשומת לב רבה יותר, אבל לתחושה המתמשכת בקרב היהודים האמריקאים בדבר קשרים איתנים עם ישראל יש משמעות עצומה; היא נכס חשוב, והיא נותנת למנהיגות סיבה להתמקד בדרכים לניהול יעיל יותר של הקיטוב המתעצם.

בעשורים הראשונים לקיומה של מדינת ישראל נהנו יהודי התפוצות מתמיכה רחבה בתוך הקהילות לטובת התגייסות קהילתית למען התייצבות לימין המדינה הצעירה ואנשיה, לדיבור בזכותם של היהודים למדינה ולתמיכה בעמדות של כל ממשלה, בין שהייתה בראשות מפלגת העבודה ובין שהייתה בראשות הליכוד. ואולם בעשורים האחרונים התחילו להופיע על פני השטח הבדלים, תחילה מתונים ולאחרונה צורמים, בין הקבוצות השונות המחשיבות את עצמן "פרו־ישראליות". אף כי גם איפא"ק וגם ג'יי־סטריט מזדהים כ"פרו־ישראלים", רבים מחסידי כל אחד משני הארגונים סבורים שהתומכים בארגון האחר מערערים את ביטחונה ורווחתה של מדינת ישראל. מנהיגי הקהילות היהודיות בתפוצות מתקשים יותר ויותר לדבר בשם הקהילה ככל שזו נהיית מפולגת יותר ואינה מדברת בקול אחד. וכאשר מנהיגות הקהילה אומרת את דברה, אין בקהילות התפוצות מנגנון ממשי להבעת דעות אחרות. אין מנהיגי אופוזיציה. יותר ויותר חברי וחברות קהילה שאינם מסכימים עם עמדות ההנהגה מרגישים שמתעלמים מהם, משמיצים אותם, ופה ושם אף מאשימים אותם באנטישמיות או באנטי־ציונות.

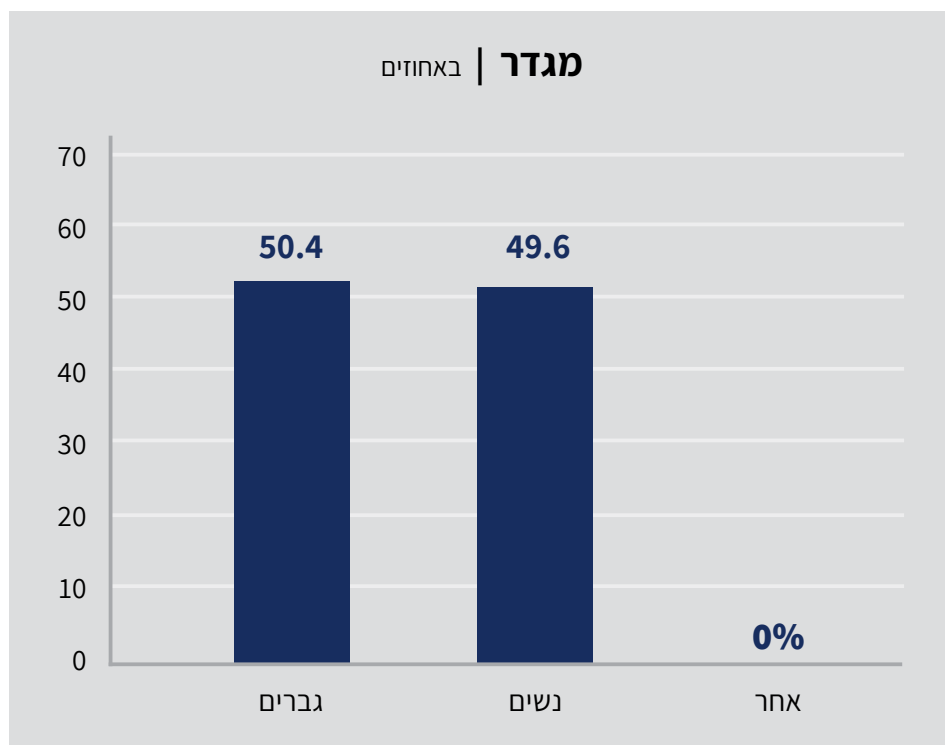
דיאלוג 2023: המשתתפים והדיונים

הדיאלוג היהודי העולמי 2023 – "אתגרי הקיטוב בקהילות היהודיות" – מתייחס במישרין לסוגיית הקיטוב בתוך הקהילה היהודית. קיימנו 13 מפגשים סך הכול: 11 בצפון אמריקה, אחד בגרמניה ואחד בדרום אפריקה. לראשונה, נוסף על כנסי מנהיגות שהתקיימו בפדרציות רבות, קיימנו השנה גם מפגשי שיח עם קבוצות שכונסו בידי ארגונים מקדמי מדיניות, בכלל זה ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים בארצות הברית – פרויקט נקסוס וג'ייסטריט. אפשר לסכם ולומר, אם כן, כי משתתפי ומשתתפות הדיאלוג היו מעט מבוגרים יותר ומעורבים יותר בסוגיות הנוגעות לישראל ולעם היהודי מאלו שהשתתפו בדיאלוג בשנים עברו. למרות זאת, המפגשים אפשרו לנו לחוש את הדופק בקרב קבוצת מנהיגות חשובה זו.

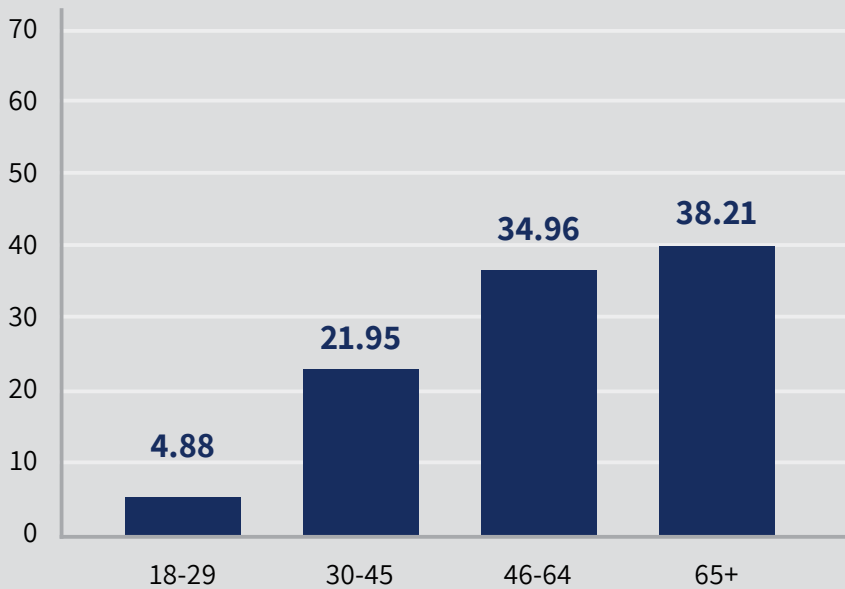
כמו בשנים האחרונות מאז התפרצות מגפת הקורונה, גם השנה התקיימו מפגשי הדיאלוג באמצעות "זום". הטכנולוגיה של "זום" אפשרה לנו להתפצל לקבוצות מיקוד קטנות. ניסיוננו לימד אותנו שלמשתתפים נוח יותר להביע את מחשבותיהם, חוויותיהם ורגשותיהם הפרטיים בקבוצות קטנות. במהלך הפרויקט נאספו שני סוגי נתונים – כמותיים ואיכותניים. כל המשתתפים מילאו סקר קצר ואחר כך נשאלו אותן שאלות או שאלות דומות בקבוצות הקטנות. הסקר המקוון שבוצע אינו מתיימר להיות מדגם מייצג של יהדות צפון אמריקה, ואפילו לא של היהודים המקושרים או המעורבים. ובכל זאת הוא מציע תמונה כללית, גם אם חלקית, של המשתתפים בפרויקט הדיאלוג. כך אנו יכולים להשוות את התשובות של כל קשת המשתתפים. בקבוצות המיקוד הקטנות יכלו המשתתפים להרחיב את תשובותיהם, להבהיר ולפרט ואף לרדת לדקויות.

247 איש ואישה השתתפו במפגשי הדיאלוג, בחלוקה שווה פחות או יותר בין שני המגדרים.² מבחינת גילים, 70% מן הקבוצה היו מעל גיל 46, ו-38% היו בני 65 או יותר.³ מבחינת זרמים ביהדות, 33% הזדהו כקונסרבטיבים – יותר מפי שניים מן השיעור הארצי בארצות הברית. מתוכם 35% היו בני 65 או מבוגרים יותר. כך יצא שהגיל המתקדם יחסית של הקבוצה השפיע על הפיזור בזרמים. הקבוצה שיקפה את תפיסת העולם הליברלית של יהודי ארצות הברית: 39% הזדהו כליברלים ו-68% כליברלים או כנוטים לליברליות.⁴ המשתתפים המבוגרים יותר, בעיקר, הזדהו כליברלים (58% מתוך קבוצת הגיל +65).

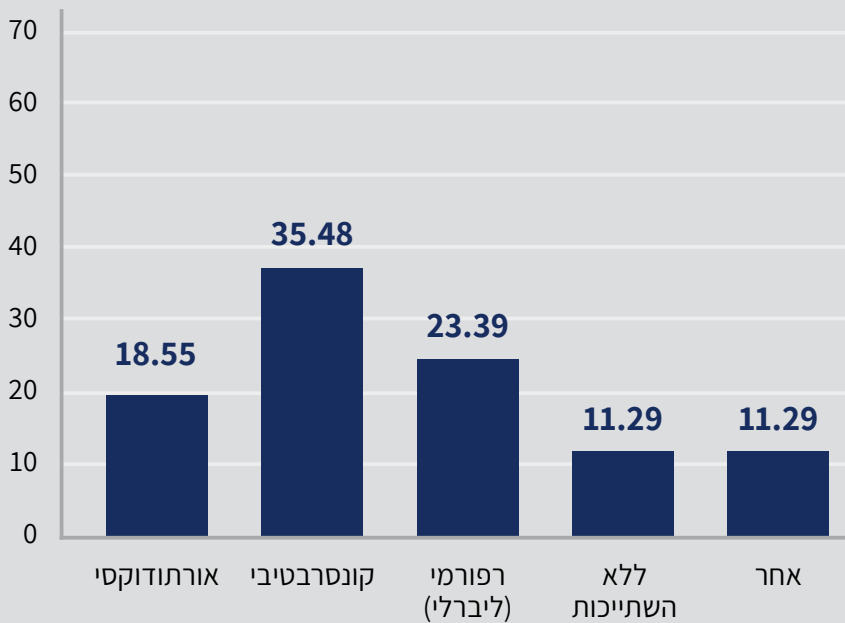
את מידת החיבור של המשתתפים לעולם היהודי ולישראל ניתן להסיק ממספר הפעמים שביקרו בישראל: 40% ביקרו בישראל יותר מעשר פעמים.

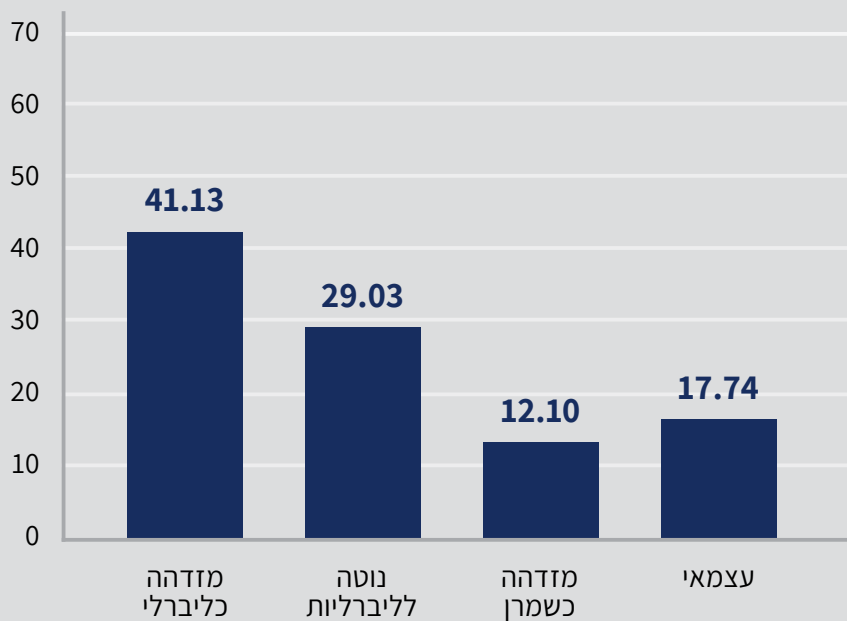
גיל | באחוזים

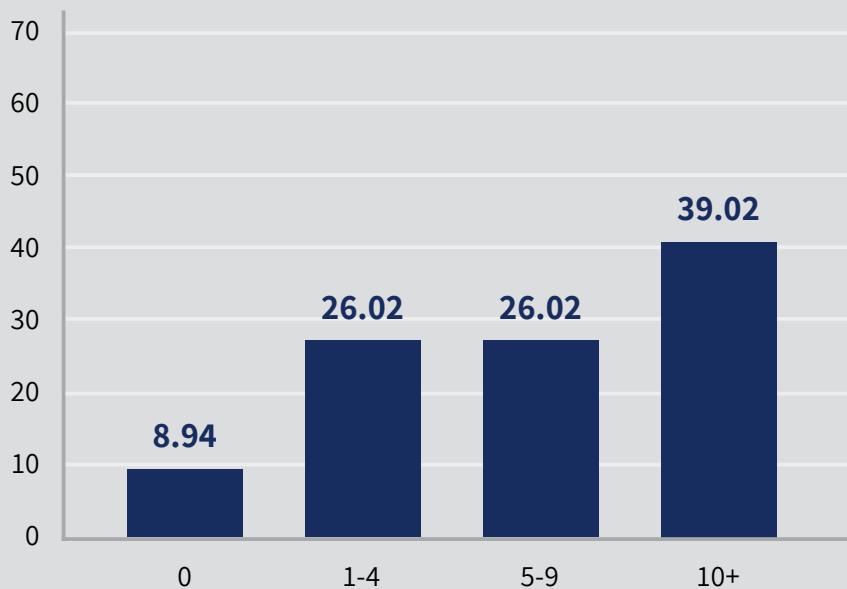
השתייכות לזרם | באחוזים

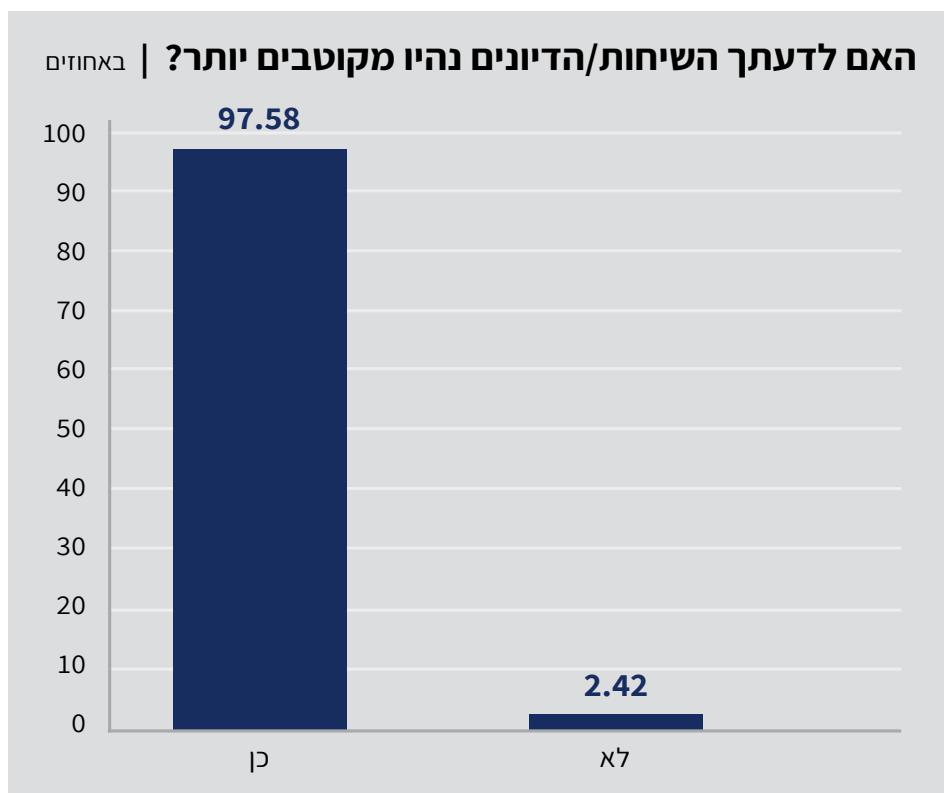
נטייה פוליטית | באחוזים

כמה פעמים בערך ביקרת בישראל? | באחוזים

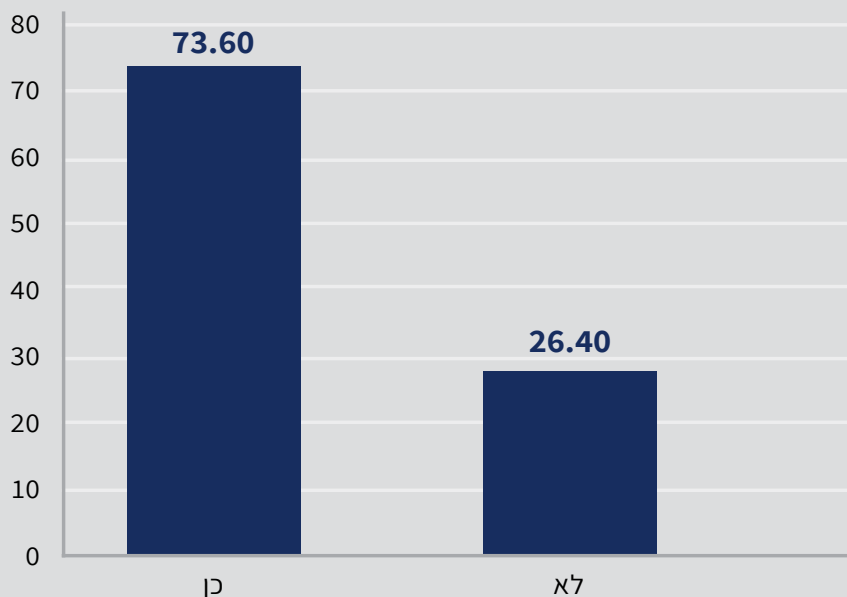

אז האם "קבוצת מנהיגות" זו חווה קיטוב; ואם כן – כיצד? ובכן, 97% דיווחו שהשיחות בנושא היהדות, העם היהודי וישראל גלשו לקיטוב. יתרה מזו, 73% דיווחו שהדיונים בנושא ישראל נטו לקוטביות יותר מנושאים אחרים.⁵ בקבוצות הקטנות ביקשנו מן המשתתפים לשתף בחוויותיהם האישיות מהשתתפותם בשיחות קשות בעלות אופי לעומתי. כמעט בכל קבוצה קטנה היו משתתפים שסיפרו כי הם הפסיקו לדבר עם בני משפחה וחברים קרובים בנושא ישראל בגלל המחלוקות על מדיניות הממשלה בעניינים שונים, או שהם נמנעים מלדון בנושא ישראל במפגשים משפחתיים או חברתיים או בהזדמנויות אחרות. עם זאת, משתתף מטורונטו הכריז ש"הסוגיות שיש בהן יותר פילוג וקיטוב הן 'דוריות' ". משתתפת מפאלם ביץ' סיפרה על מקרה שרב אפילו עצר בבית הכנסת שלו באמצעו דיון על ישראל.

האם את/ה מאמין/נה שהדיונים בנושא ישראל

נטו לקוטביות יותר מנושאים אחרים? | באחוזים

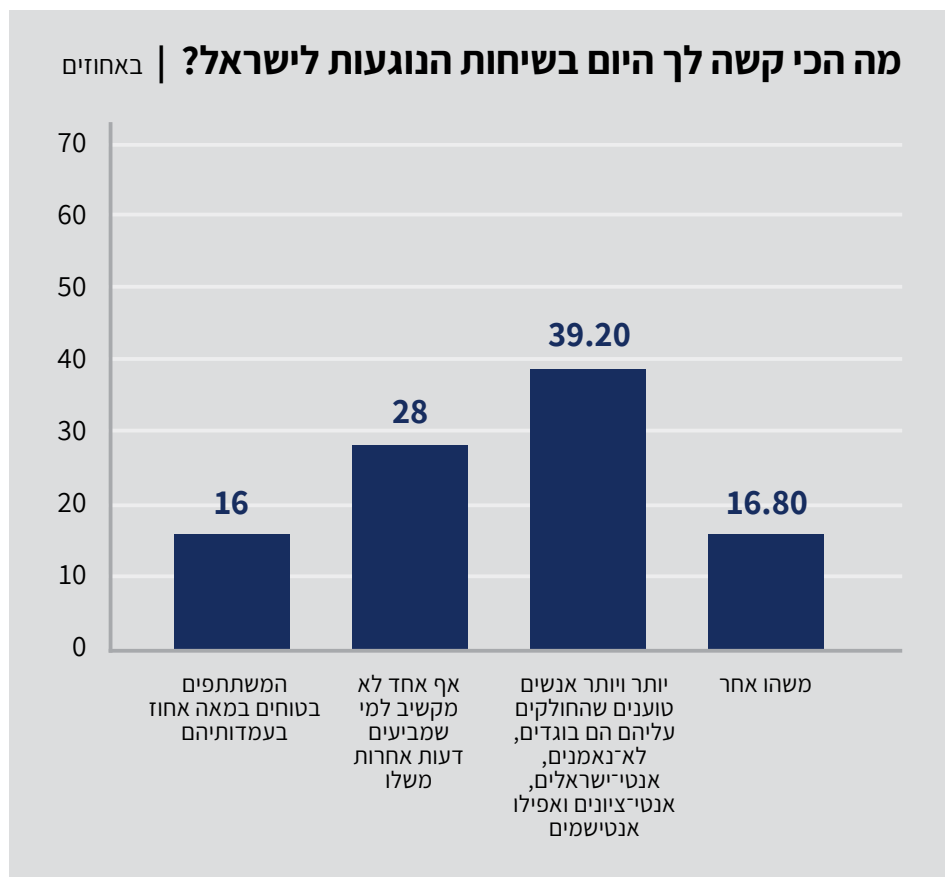

גם כאשר שיחות מסוג זה לא הביאו לניתוק חברויות או מערכות יחסים אחרות, משתתפים תיארו אינטראקציות טעונות מאוד מבחינה רגשית סביב הנושאים הללו. בפאלם ביץ' דיווחה אישה כי היא יצאה מפגישה משום שהאנשים "לא היו מוכנים להקשיב".

חשוב לומר שהמחלוקות המתוארות השתרעו על פני קשת רחבה של השקפות אידאולוגיות ופוליטיות. כלומר, הן התקיימו בין הציונים מן המיינסטרים לבין יריבים קיצוניים יותר, הן מימין והן משמאל. מתחים נוצרו כאשר משתתפים דרשו להתחשב יותר במצב הפלסטינים ולסיים את השליטה בשטחי יהודה ושומרון ואת מפעל ההתנחלויות. בד בבד עלו מחלוקות אחרות מכיוון התומכים בימין. אחד הדוברים נזכר שביקש מבני שיחו הימנים שלא לקרוא לממשלת ישראל "נאצים" בהקשר של ההתנתקות מרצועת עזה בשנת 2005.

כשנשאלו בסקר "מה הכי קשה לך בשיחות הנוגעות לישראל היום?", השיבו 40% (רוב יחסי): "יותר ויותר אנשים טוענים שמי שחולקים עליהם הם בוגדים, לא-נאמנים, אנטי-ישראלים, אנטי-ציונים ואפילו אנטישמים". השכיחות של תשובה זו

מלמדת שהמשתתפים משתמשים בדיונים על ישראל לצורך הבניית זהות יהודית, על כל פנים ברמה הלא־רשמית, כלומר כדי לקבוע מיהו "יהודי טוב" ומי "לא־נאמן", "אנטי־ישראלי" וכן הלאה. הבחנה זו קיבלה משנה תוקף בדיווחי המשתתפים על חוויותיהם האישיות. כמה משתתפים מג'ייסטרט דייווחו שהם הודרו מבתי הכנסת שלהם, או שהרגישו כל כך לא רצויים שם עד כי עזבו. משתתף אחד מג'ייסטרט סיפר שהוא מילא תפקיד חשוב ברמה הארצית בארגון יהודי גדול, ואחרי שהנהגת הארגון גילתה שהוא משתייך לג'ייסטרט, הוא הורחק מתפקידו. אישה אחרת דיווחה בכינוס של ג'ייסטרט שהיא הייתה פעילה בוועד היהודי האמריקאי (AJC) בקליבלנד, אבל כשסיפרה שהיא פעילה גם בג'ייסטרט, נאמר לה שהיא "מפלגת את העם היהודי".

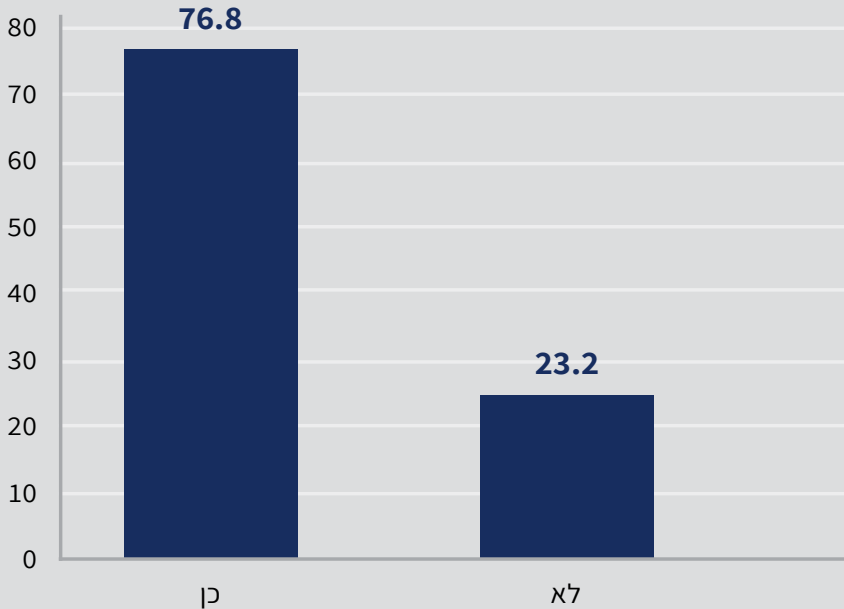

ולא רק חברים בארגוני קידום מדיניות כמו ג'ייסטריט התלוננו על הדרה שכזאת (משתתף אחד מג'ייסטריט קרא לכך "הגליה" מן הקהילה). מנהל לשעבר של בית ספר יהודי בפאלם ביץ' סיפר שהוא הואשם ב"אנטי־ציונות" משום שעבד עם אישה שמתחה ביקורת על ישראל. במילותיו: "כל קבלה של שיח שאינו תומך בישראל באופן מלא זוכה לגינוי".

נראה שההדרה המוסדית של יהודים בשל עמדותיהם בעניין ישראל מתבטאת בעיקר בהדרת אנשים מן השמאל בידי אנשים מן המרכז או הימין. עם זאת, הגדרת הגבולות בשאלה אילו גישות ואמירות נחשבות "יהודיות לגיטימיות" (קרי, משקפות גישות וערכים יהודיים אותנטיים) ואילו לא, קיימת גם בצד השמאלי של המפה, אך יותר באופן סמלי ולא־מוסדי. מספר ניכר של משתתפים מתחו ביקורת על ישראל בייחוד בסוגיות הכיבוש, ההתנחלויות ויחסה של המדינה לפלסטינים. מספר גדול אף יותר ביקרו את מאמציה של ממשלת הימין לבצע רפורמה משפטית. היו בהם אף שהדגישו כי האופי ה"אנטי־דמוקרטי" של רפורמה זו, בדומה ל"כיבוש", אינו עולה בקנה אחד עם "ערכי היהדות".

על השאלה אם לישראל ולארצות הברית יש ערכים משותפים השיבו 23% בשלילה. 60% מן המזדהים כליברלים נתנו תשובה זו, ושליש מן התשובות השליליות התקבלו במפגש הדיאלוג של ג'ייסטריט. גם אם נזכור שבידינו מדגם קטן מאוד של שמרנים מבחינה פוליטית, באופן כללי נראה שהליברלים חווים דה־לגיטימציה שלהם ושל עמדותיהם יותר מן השמרנים. 90% מן המשתתפים הליברלים ציינו שסוגיית ישראל יוצרת קיטוב יותר מכל נושא אחר. רק 63% מן השמרנים אמרו כך.⁶ 57% מן הליברלים אמרו שהדבר הקשה ביותר בדיון על ישראל היום הוא שיריביהם מאשימים אותם בבגידה, בחוסר נאמנות, באנטי־ציונות ואפילו באנטישמיות. 16% בלבד מן השמרנים התלוננו על תיוג דומה.

האם את/ה עדיין סבור/ה שישראל ואמריקה מחזיקות בערכים משותפים? | באחוזים

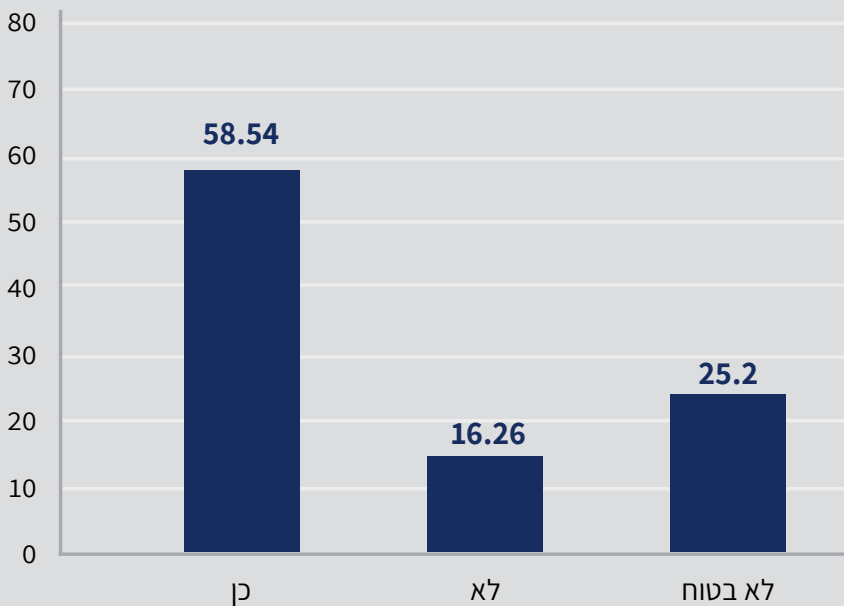
אבל הסטטיסטיקה שאולי מסכמת יותר מכול את סוגיית הקיטוב היא זו: 59% מן המשתתפים אמרו שבגלל הקיטוב, יהודי התפוצות לא יוכלו להתלכד ולהתייצב כאיש אחד נגד התופעה המדאיגה של התגברות האנטישמיות. כבר ראינו בעבר כי היהודים הליברלים נוטים לזהות את האיום האנטישמי אחרת מן השמרנים (ראו [דוח שיח יהודי עולמי 2020](#)). גם כאן היהודים הליברלים הרגישו כך יותר מן השמרנים – 57% לעומת 42%. משתתפים אחדים אפילו העלו את האפשרות של פילוגים או שסעים דתיים רשמיים בתוך הקהילה היהודית.

פילוגים פנימיים בין יהודים קיימים זה דורות, אבל היום אנחנו עדים לפילוגים גוברים בחזית הדתית, ואלו מעמיקים את הבדלי ההשקפות הפוליטיות. הקהילה היהודית תהיה כנראה שונה מאוד בעוד חמישים שנה, שכן ההבדלים הדתיים הללו עשויים להוביל לכך שקבוצות שונות יראו זו את זו כאילו הן משתייכות לדת אחרת, ולא כשוכנות תחת קורת גג אחת.

תשובה דומה נוסחה במילים אלה:

סבורני שבסופו של דבר יהיה קרע כמו זה שהיה בין הנוצרים המוקדמים או השומרונים, כלומר שבסופו של דבר קבוצה או פלג של יהודים לא ייחשבו יהודים והם ינודו מן הקהילה בידי השאר. זה ייקבע מן הסתם לפי מה שישראל תחליט שהוא הגבול בין יהודים ללא־יהודים. עקב זה, הקביעה מי זכאי להביע דעה "מבפנים" על מדיניותה של ישראל תזוז ימינה ולכיוון האורתודוקסים.⁷

על פי המסורת, פילוגים מתחזקים בקרב הקהילה היהודית הובילו לאובדן העצמאות המדינית של היהודים בימי בית ראשון ושני. האם לדעתך הפילוגים המתחזקים בתוך העם היהודי יפגעו ביכולתו של העם להתאחד בסוגיות מכריעות? | באחוזים

האם הקיטוב בישראל טוב לזהות היהודית בתפוצות?

כאשר התחלנו לתכנן את הדיאלוג הנוכחי, התמקדנו בקיטוב בתוך הקהילה היהודית המאורגנת בתפוצות, ובעיקר בצפון אמריקה. אולם כשהתחלנו לקיים את המפגשים בחורף 2023 (בחודשים ינואר-מרץ), לא יכולנו להתעלם מן הקיטוב ההולך ומעמיק בישראל סביב מה שמכונה "הרפורמה המשפטית" שקידמה הקואליציה. הקיטוב התבטא בהפגנות רחבות היקף, של המתנגדים לרפורמה המוצעת ושל התומכים בה, ובצורות שונות של מחאה אזרחית לא אלימה, כגון חסימת כבישים מהירים, לצד פעולות קיצוניות יותר, כגון הפסקת ההתנדבות לשירות מילואים. העיסוק המתמשך בתקשורת הכללית ובתקשורת היהודית בתפוצות בנושא המחאות נגד הרפורמה המשפטית, והעניין שהוא עורר בקהילות היהודיות, הניעו אותנו להוסיף למפגשי הדיאלוג את סוגיית הרפורמה המשפטית, שכן לא יכולנו להתעלם ממנה.

בשלב מסוים הוספנו שאלה על הקיטוב בישראל והשפעתו על משתתפי הדיאלוג. התשובות לשאלה זו ואחרות הקשורות בה הפתיעו אותנו. הן מלמדות כי בעקבות משבר זה התגברו העניין בישראל והסקרנות כלפיה, בכל אופן מצד מקצת מן היהודים המעורבים, והם התגברו עוד יותר אחרי מתקפת 7 באוקטובר. אין ספק שלמשבר הפוליטי-חוקתי בישראל היה גם אפקט שלילי ברוב קהילות התפוצות, שבא לידי ביטוי בין השאר בירידה במספר העולים ארצה. במחצית הראשונה של 2023 פחתו שיעורי העלייה ב-20% לעומת השנה הקודמת.⁸ התפיסה של ישראל כמרכז בטוח ויציב ליהודים נפגעה. משתתפים רבים גם כתבו (בתשובות לשאלות הפתוחות בסקר) שהדבר יגרום ליהודים הצעירים בתפוצות להתנתק מישראל או לפתח אדישות כלפיה (אפקט שקיבל תוקף בסיפורים האישיים של מחנכים שעובדים עם תלמידים יהודים).

אף על פי כן נראה כי בקבוצת המנהיגים המעורבים מאוד שלנו (קרי המשתתפים עצמם) הייתה לאירוועים גם השפעה אחרת. רוב המשתתפים, המעורבים מאוד בפדרציות ובקהילות היהודיות המקומיות שלהם, אמרו שהם מרגישים מחוברים יותר לישראל בעקבות המשבר (57%), וכשני שלישים אמרו שיש סיכוי גדול יותר שיבקרו בישראל. התעניינות מוגברת זו מתבטאת גם בעובדה שקבוצות יהודיות בתפוצות נוטות לצדד בקבוצות מקבילות בישראל. למעשה, 75% אמרו שהמשבר הגביר את רצונם לתרום משאבים למיזמים ולארגונים שהם מסכימים עימם

בישראל. יהודים אורתודוקסים, רפובליקנים ושמרנים נוטים לתמוך בממשלת ישראל הנוכחית, לעומת הליברלים – שנוטים לתמוך באופוזיציה הנוכחית ובתנועת המחאה. 62% מן המשתתפים אמרו שהקיטוב הוביל להתרבות השיחות בסביבתם בנושאים הקשורים במדיניות ישראל,⁹ ו-64% אמרו כי הם שמחים על כל הזדמנות להשתתף בשיחות כאלה.¹⁰

במילים אחרות, למשבר הפוליטי-חוקתי בישראל היו, נכון לעת כתיבת דברים אלה (אוקטובר 2023), גם השפעות חיוביות וגם השפעות שליליות. המשבר חיזק את החיבור והזיקה לישראל בקרב המנהיגים היהודים המעורבים ועורר מחדש את סקרנותם בנוגע לישראל ולחברה הישראלית. בה בעת, נדמה שהוא גם הגביר את האדישות ואת ה"התנתקות" בקרב הדור הצעיר. עם סיומו המוצלח של המשבר יש לנסות ולשמר את ההיבטים החיוביים לעיל.

הסיבות לקיטוב

משתתפי הדיאלוג ייחסו את הקיטוב למגוון סיבות. התשובה הנפוצה ביותר הייתה שקיטוב פוליטי ואידאולוגי הוא תופעה רווחת בעולם כולו שנובעת מכמה וכמה גורמים, בכללם האי-שוויון הכלכלי הקיצוני, ההסתעפות של אמצעי התקשורת והגודש של הרשתות החברתיות נושאות המסרים הטעונים. לדעתם של המשתתפים, הקהילה היהודית פועלת בתוך ההקשר החברתי-מדיני הרחב הזה של מגמות והתפתחויות מזיקות ביותר בארצות הברית, במדינות מערב אירופה ובישראל.

עוד גורמים שעלו בדברי המשתתפים הם בנימין נתניהו, ממשלת ישראל והימין באופן כללי. משתתפת אחת אמרה ש"סוגיית הכיבוש נמצאת בלב הקיטוב", ואחרים האשימו באופן כללי יותר את "בנימין נתניהו ומפלגות הימין", או את "ביבי והיהודים האמריקאים הימנים הפנאטים". אחדים גם התייחסו לדבריו ולהתנהגותו של נתניהו באומרם כי הוא "מפלג הרבה יותר מדי" וכי "ביבי מנצל את המתח הקיים למטרותיו".

במידה מסוימת, האשמת הממשל הישראלי בדיבור מקטב, בייחוד בהתייחסויות ליהודי התפוצות, יש לה אחיזה במציאות. כך למשל, שר התקשורת שלמה קרעי האשים את קרן וקסנר ב"החדרת רעל", וראש הממשלה בנימין נתניהו האשים

את הקרן החדשה לישראל, שהמטה שלה נמצא בארצות הברית והיא מסתמכת על תמיכת יהודים אמריקאים, כי היא "מקבלת מימון מגורמים עוינים לישראל" ושואפת "למחוק את הצביון היהודי של המדינה". הוא אפילו קרא להקמת ועדת חקירה שתחקור את הקרן (נעיר כי ועדה כזאת לא הוקמה).¹¹

אף כי רבים אימצו את הסברה הקודמת, המייחסת את הקיטוב לגורמים גלובליים, העמדה המאשימה את נתניהו ואת הימין נשמעה מפי רבים המזהים עצמם כליברלים, בייחוד מי שחוו הדרה מבתי כנסת ומארגונים יהודיים בנימוק שהם "אינם יהודים דיים" או "נאמנים" דיים. שתי הגישות משקפות את העובדה שאופיו של השיח בתוך הקהילה היהודית השתנה לחלוטין מזה שהיה מקובל לפני כמה עשורים. נוסף על הגורמים שהוזכרו לעיל – הקיטוב בעולם והסכסכנות מצד ממשלת ישראל – התחלנו להבין, כאשר הקשבנו לדיאלוג בכל המפגשים בקהילות ולאחר מכן כאשר בחנו את תוצאות השאלונים, שמתרחש כאן משהו עמוק יותר (שיוסבר להלן), שלדעתנו מחייב מחקר רציני וניטור התרחשויות בעתיד. דומה שהגיעה השעה להכיר בכך שהקיטוב המתחולל בישראל ובעולם היהודי מצביע על תהליכים עמוקים יותר בזהות היהודית הקולקטיבית.

שינויים במבנה הזהות היהודית הקולקטיבית

את הזהות היהודית הקולקטיבית ניתן להבין ולנתח בעזרת שלוש עדשות עיקריות: האתנית או האתנית-לאומית, הדתית-קדושה והליברלית-אתית-אוניברסלית. העדשה השלישית מתייחסת להחלת זכויות אדם ואזרח על כל בן אנוש, כולל מיעוטים. שתי הראשונות נטועות בתפיסות המסורתיות של העם היהודי. קרי, היהודים הם קודם לכול עם – קבוצה אתנית בעלת שאיפות לאומיות לגיטימיות. היהדות היא גם דת, ובחלוף הזמן התגבשה הכרה רחבה בכך שאדם אינו יכול להיות יהודי אם הוא חבר בדת אחרת. הממד האחרון נובע מן החוויה היהודית בת מאות השנים של חיים כמיעוט.

בימי האמנציפציה שהוענקה לראשונה בשנת 1791 ביקשו רוב היהודים ליהנות משוויון אזרחי ולהשתלב במדינות הלאום המודרניות שבהן חיו. למעשה, פירוש הדבר היה תמיכה בזכויות האדם והאזרח האוניברסליות. ערכים אלה נתפסו במידה רבה כעולים בקנה אחד עם הערכים האוניברסליים של היהדות, דוגמת

הרעיון שכולנו נבראנו בצלם אלוהים. תצורת הזהות ששימשה כבסיס ל"דת האזרחית" של יהודי צפון אמריקה, כפי שמתואר בספר "הישרדות קדושה" (*Sacred Survival*) שנזכר לעיל, מיזגה את האתני, הדתי והאוניברסלי. לפיכך עשייה למען ביטחוננו ולמען שגשוגו של העם היהודי – כלומר, הצלת יהודים ותמיכה במדינת ישראל הצעירה בעודה הודפת את האויבים המכתרים אותה – הובנה כמשימה קדושה בעלת ערך דתי (אם כי לא בדיוק במשמעות האורתודוקסית. ראו בדוח של המכון למדיניות העם היהודי, [מצב העם היהודי: הערכה שנתית 2013-2014](#)). בדומה לכך, אחרי שנים שהיהודים היו "זרים" וחיו כמיעוט נרדף, הם העלו על נס את התמיכה בזכויות המיעוטים, המדיניות והכלכליות. כך נשזרו האתני, הדתי והאוניברסלי למקלעת אחת איתנה של זהות יהודית קולקטיבית.

לשון אחר, מאז שנת 1967 (מלחמת ששת הימים) ועד לשנים הראשונות של המאה ה-21 הבינו יהודים מן המיינסטרים בתפוצות – ומבחינות רבות גם בישראל – שאפשר להיות מעורבים בקהילה היהודית ומחויבים לחיזוק ישראל ולהגנה על העם היהודי ובה בעת לשמור על מחויבות עמוקה לליברליות. בשנים האחרונות, מסיבות רבות המחייבות מחקר נפרד, מבנה זה, מארז השקפות זה, החל להתפרק לגורמים; רכיבי היסוד שלו החלו להיפרד ולהתרחק זה מזה. עקב זאת הופיעו תצורות אחרות של זהות יהודית קולקטיבית, הנאבקות בתוקף לקבל לגיטימציה והשפעה. בשמאל הליברלי תפסו הערכים האוניברסליים את המקום הראשון – המקנה להם מעמד דתי או דתי-למחצה – מה שלא פעם מוביל לביקורת חריפה על קווי מדיניות מסוימים של ממשלות ישראל ושל גורמים בהנהגה היהודית בתפוצות כאחת. מימין התגבש מבנה חדש, המתבסס על אתניות ודת ומפחית מחשיבותם של "הערכים היהודיים הליברליים", מקדש את רווחתו של הקולקטיב היהודי ומעניק עדיפות לרוב היהודי בישראל. בארצות הברית הוא מצדד לא פעם בקבוצות שמרניות מבחינה חברתית ומדינית. המספר הגדול שבאמצע, לעומת זאת – שאנשיו מחזיקים תכופות בעמדות מנהיגות בכירות בקהילות התפוצות – ממשיך לפעול לשימור הנאמנות גם לאתניות היהודית וגם לערכים היהודיים הליברליים ומתעקש שישראל היא מדינה יהודית ליברלית ושעליה להישאר כזאת.

התפרקות זו לגורמים הביאה, כמדומה, לשינוי בנימה התרבותית של החיים היהודיים הציבוריים. מודל "הישרדות הקדושה" של הזהות היהודית שילב את כל הממדים של הזהות הקולקטיבית – האתני, הדתי והליברלי-אוניברסלי. אלא שבשעת מעשה הוא היה מודע למתחים המובנים ביניהם. אף על פי כן, מבנה זה

היה מסוגל להכיל את כל שלושת הממדים בעת ובעונה אחת, מתוך אמונה שבסופו של דבר יתברר שהם מחזקים זה את זה. אולם החזקתם יחד של שלושה ממדים שונים, שאפילו מתנגשים זה בזה במידת מה, חשפה סוג של דו־ערכיות ואירוניה. הדבר התבטא קודם כול בשדה האמנות, כמובן, ובפרט בספרות ובקולנוע, כפי שניתן לראות בעבודותיהם של כותבים ויוצרים יהודים החל בהיינריך היינה וכלה בפיליפ רות, וודי אלן ומייקל שיבון. עניין זה גם עיצב את תחושתם וחוייתם של יהודים "רגילים" בעסקים, במקצועות החופשיים ובהנהגת הקהילה. התחושות של דו־ערכיות ואירוניה הביאו עימן סובלנות ופתיחות לדעות מנוגדות. אנשים שוב לא האמינו שהם בהכרח צודקים במאת האחוזים והיו מסוגלים לקבל שיש מקום לדעות מנוגדות לשלהם.

כעת נראה שתחושות האירוניה והדו־ערכיות נעלמו. יותר ויותר אנשים מתנהגים ומתנהלים כאילו הצדק המוחלט איתם והצד השני לא רק טועה אלא גם חשוד מוסרית. עמדה זו מזינה את הדה־לגיטימציה של הצד האחר, שעליה דיווחו משתתפים כה רבים בדיאלוג שלנו (ובייחוד הליברלים שבהם).

אנו סבורים כי המגמות והתהליכים המתרחשים בימים אלה מצביעים על המשך הפירוק של רכיבי הזהות היהודית הקולקטיבית כפי שהובנו בעשורים המאוחרים של המאה ה־20 וכי עניין זה עשוי להיות אתגר של ממש למנהיגות היהודית בעתיד הנראה לעין. גורמים רבים, מקומיים וגלובליים, משפיעים על התפתחות זו, אשר לטענתנו ראויה למחקר מקיף.

היוצאים מן הכלל: הקהילות היהודיות בגרמניה ובדרום אפריקה

שני מפגשי דיאלוג התקיימו מחוץ לצפון אמריקה – אחד בגרמניה ואחד בדרום אפריקה, בשתיהן קהילות יהודיות בגודל בינוני: האוכלוסייה היהודית בגרמניה מונה כ־100 אלף נפש, ובדרום אפריקה כ־60 אלף. משתתפי שני המפגשים היו מן ההנהגה היהודית המקומית. מעניין שאף לא באחת משתי הקהילות דווח על קיטוב באותה מידה כמו בקהילות צפון אמריקה. תחת זאת צוינו שני קשיים: האחד, חיכוכים, ואפילו עימותים, עם הסביבה הלא־יהודית; והשני, תחושה של ריחוק, ואף אדישות, כלפי המחלוקות המציפות את הקהילות הגדולות בישראל ובצפון אמריקה.

הבעיה של עימות עם הסביבה הלא־יהודית הייתה נוכחת מאוד בשיחה עם קהילת דרום אפריקה. ממשלת דרום אפריקה, בראשות מפלגת הקונגרס הלאומי האפריקני (ANC), היא פרו־פּלסטנינית ללא סייג והיא ביקורתית מאוד כלפי ישראל. היא צמצמה את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל והורידה את השגרירות שלה בישראל למעמד של נציגות. אף על פי שיהודי דרום אפריקה השתתפו בעבר באופן פעיל במאבק נגד האפרטהייד, גרמו עוינות נוכחית זו ובעיות כלכליות ומדיניות נוספות המטרידות את המדינה לכך שהקהילה מתכנסת פנימה ונעשית אורתודוקסית יותר. בתוך ההקשר הזה, ולנוכח איומים חיצוניים, החיכוכים הפנימיים נחלשו והסולידריות הפנים־קהילתית התחזקה. בד בבד, רוב יהודי דרום אפריקה מרגישים רחוקים מן המחלוקות והמאבקים המתחוללים בישראל ובצפון אמריקה. הם היו רוצים להיות חלק מן העולם היהודי, אבל סדר היום שלו לא ממש רלוונטי להם.

מנהיגי הקהילה הגרמנית הביעו תחושות דומות. אחד המשתתפים אמר שבניגוד לקהילות צפון אמריקה, אצלם לא מתקיימים במסגרת הקהילה דיונים או ויכוחים על מדיניות ממשלת ישראל בסוגיות שונות. עם זאת, המשתתפים אמרו כי הם מושפעים ממה שישראל עושה, שכן הסביבה הלא־יהודית רואה בהם "נציגים" של ישראל ומצפה מהם "לשאת באחריות" למה שהיא עושה או לא עושה. מנקודת מבט זו, טוב תעשה ממשלת ישראל אם תקים מנגנון הערכה ודיווח למקבלי ההחלטות שלה על ההשפעה שיש לפעולותיה, או שעשויה להיות להן, על יהודי התפוצות. למרות זאת, בגלל המרחק, מנהיגי הקהילה מגרמניה דיווחו על אדישות מסוימת כלפי המאבקים הפנימיים בישראל בעת הזאת. היו בהם שסברו שטוב יהיה אם יינתנו להם משאבים אינטלקטואליים לקיום סדרת הרצאות שבהן תוסבר סערת הרפורמה המשפטית. הם היו שמחים לקבל הסבר על שני צידי המחלוקת ועל היתרונות והחסרונות של כל עמדה.

על אף מצב העניינים השונה, תשובות המשתתפים הלא־אמריקאים לשאלון היו דומות למדי לתשובות שהתקבלו בכנסים שארגנו הפדרציות האמריקאיות. ממצא זה היה מפתיע במקצת, היות שהם ציינו כי המחלוקות המעסיקות את היהודים באמריקה ובישראל רלוונטיות פחות בקהילות שלהם.

אנחנו רואים שתי דרכים אפשריות ליישוב הנתונים הללו, ושתיהן יכולות להשתלב זו עם זו ולחזק זו את זו. האחת היא שמשתתפי הדיאלוג הם מנהיגים בקהילה, וככאלה הם מודעים יותר למגמות ולהתפתחויות באמריקה ובישראל ומעורבים

בהן יותר. השנייה היא שעקב החיכוכים והעימותים עם הסביבה הלא־יהודית, הרמוניה ותמימות דעים הן נורמות חיים בקהילות הללו. כפי שהסבירה משתתפת אחת מגרמניה: חשיפה של ויכוחים ומחלוקות במרחב הקהילתי הציבורי היא "מעשה שלא יעשה". אבל כאשר הם מילאו את השאלון באופן פרטי ואנונימי, הם הרשו לעצמם לכתוב כי הם מודעים לקיטוב וכי הוא מדאיג אותם.

גישות להפחתת הקיטוב

רבים ממשתתפי הדיאלוג, בהם אנשים שמחברים ומחויבים מאוד לחיים היהודיים, מרגישים שהם אינם יודעים מספיק על המחלוקות בישראל כדי לגבש דעה מושכלת או לנקוט עמדה. כפי שראינו, העימות החברתי-פוליטי-חוקתי שהסעיר את ישראל בעת הדיאלוג עורר סקרנות רבה ורצון לדעת יותר על ישראל ועל החיים המדיניים והחברתיים בה. תחושה זו צריכה להיות הבסיס שעליו יש לבנות ולהרחיב בתפוצות את הלמידה בנושא ישראל (לא תמיכה בעד ישראל!). המצב המושלם שיש לשאוף אליו הוא שיהודים מעורבים יוכלו למקם את המחלוקות של היום בתוך ההקשר ההיסטורי הרחב של ישראל ושל הציונות ולפתח הבנה מושכלת של הזהות היהודית הקולקטיבית (ראו לעיל).¹² כתוצאה מחשיפה זו, המשתתפים ילמדו שהאידיאולוגיה והזהות הציונית מסוגלות להכיל קשת רחבה של דעות וגישות לסוגיות כגון ארץ ישראל השלמה, יחסי הגומלין בין דת ומדינה והיחסים עם מדינות ערב השכנות.

כששאלנו את המשתתפים איך אפשר לדעתם למתן את הקיטוב, התשובות נחלקו לשתי אסטרטגיות עיקריות: האחת הדגישה את המשותף לכל היהודים (או לרובם), היינו המורשת הדתית והתרבותית וערכי המוסר. כפי שכתב משתתף אחד: "לגבש הבנה רחבה יותר של מה שיש לנו במשותף. להתמקד במה שחשוב כדי שתהיה לנו אחדות בסיסית אפילו כשאנחנו חלוקים בסוגיות מסוימות". משתתפת אחרת הציעה "להבליט את נקודות הדמיון בינינו ואת הצורך להתאחד לנוכח האיומים מבית ומחוץ".

המשתתפים שאימצו את האסטרטגיה הראשונה הזכירו פעילויות או מפגשים משותפים אפשריים שיהודים המחזיקים בדעות שונות, ואפילו מנוגדות, יכולים להשתתף בהם יחד ושאפשר לשים בהם דגש על מה שיש ליהודים במשותף. במילותיו של משתתף מניו יורק: "אנחנו צריכים לכנס קבוצות ולזהות על מה

אנחנו מסכימים ועל מה לא". אנשים שמשתתפים בפעילויות כאלה עשויים להבין שגם אם שוררות ביניהם מחלוקות קשות בסוגיות מסוימות, יש הרבה יותר היבטים בסיסיים ומוצקים של החיים היהודיים שבהם הם מסכימים. ייתכן שהתנסות כזאת תאפשר להם לראות את המחלוקות בפרופורציה ולרסן את הכוחות המושכים לקצוות.

אנחנו סבורים, בנוסף, כי את הדגש על המשותף שבין גישות מנוגדות, כפי שהציעו משתתפים אחדים, ניתן לחזק על ידי כך שההנהגה היהודית תאמץ קריטריונים ברורים ופומביים בשאלה מי יכול להשתתף באירועים של הקהילה היהודית ובשיח המתגלגל בנושאי ערכים ומדיניות, הן בתוך קהילות התפוצות והן בישראל. חלק מן המשתתפים קשרו זאת לכך שההשתתפות צריכה להיות מכילה יותר. כפי שכתבה משתתפת אחת: "לעשות מאמץ מרוכז לבניית אוהל רחב יותר שבו יוכלו יהודים צעירים ופרוגרסיביים יותר. לא להסתלק מייד מן השולחן רק משום שיש שם מישהו – יהודי או לא – שאנחנו חולקים עליו בנושא ישראל".

אנחנו מציעים שקבוצת ההנהגה היהודית יקבלו את העיקרון שכל אדם התומך במפורש ובפומבי בזכותו של העם היהודי לריבונות במולדתו ההיסטורית יכול להשתתף באופן לגיטימי באירועים של הקהילה היהודית.

האסטרטגיה השנייה שהעלו משתתפים שמה את הדגש על טכניקות הקשבה. לדוגמה, אחת המשתתפות כתבה שמה שדרוש הוא "התכנסות הדרגתית ומושכלת יותר בישראל ובתפוצות ונכונות הן של הישראלים והן של יהודי התפוצות **להקשיב** באמת זה לזה". משתתף אחר המליץ "להיעזר במחקרים על הפחתת גזענות והומופוביה או טרנסופוביה לצורך הפחתת הדעות הקדומות נגד ישראל והישראלים ולנפץ את המחסומים ולבנות אמון ומערכות יחסים אישיות. לשנות רגשות ודעות. האישי הוא הפוליטי". שלישי הציע "פשוט לתקשר ולהקשיב יותר".

היו גם משתתפים שהציעו גישות טקטיות, למשל מפגשים בקבוצות קטנות עם מנחים שינחו דיאלוג מובנה, שיעודד את המשתתפים להקשיב איש לרעהו על אף ההבדלים ביניהם, במקום רק להגיב לגירויים שמעוררים תגובות יתר רגשיות. אחר הציע "להביא קולות מגוונים מישראל עם דעות שונות בסוגיות מסוימות, כדי לתת לאנשים הזדמנות לשמוע אותן. [לאנשים] יהיה קל יותר לשמוע את הדברים מישראלים".

אשר למפגשים בקבוצות קטנות – ההנחה היא שכשאנחנו פוגשים בקבוצה קטנה אנשים שמחזיקים בדעה שונה לחלוטין משלנו בנושא "חם", יש לנו נטייה חזקה יותר לראות אותם באופן הוליסטי וכבעלי אמונות ומחויבויות רבות שמקצתן זהות או דומות לאלה שלנו. לפיכך אנחנו נוטים פחות לעשות להם דמוניזציה או להאשים אותם באי־נאמנות. במילים אחרות, דרכי הפעולה הללו מעודדות לראות יריבים אידאולוגיים כבני אדם שלמים, וראייה זו יש בכוחה לפוגג עוינות ודמוניזציה הדדית.

את השיטות הללו יש ליישם בהדרגה. לצד לימודי ישראל והציונות חשוב לציין, ואף להבליט, את המשותף שבין גישות שונות, ולא פעם מנוגדות, וליצור מסגרות שמעודדות הקשבה ולא רק תגובות רגשיות אוטומטיות.

המלצות מדיניות

1. המתקפה ב-7 באוקטובר והמלחמה שבאה בעקבותיה הבהירו מעל לכל ספק כי עידוד התמיכה בישראל בתוך הקהילות היהודיות ובתוך האוכלוסייה הכללית במדינותיהן עודו נחוץ, אלא שכדי להחליש את הקיטוב בתוך הקהילות היהודיות נדרשת גם השקעה מסיבית בלימודי ישראל. למידה על ישראל עוזרת ללומדים להבין את קשר הדורות של עם ישראל לארץ ישראל ואת ההקשר ההיסטורי שמתוכו נולדה התנועה הציונית, והיא מאפשרת להם לחוות את המדינה החיה והתוססת, ובכלל זה התרבות, הכלכלה והטכנולוגיה המתקדמת שלה. והחשוב ביותר במונחים של החלשת הקיטוב הגובר: לימודי ישראל מעמיקים מציגים לצעירים ולמבוגרים כאחד את הקשת הרחבה של השקפות ונקודות מבט אידאולוגיות מגוונות שקבוצות, מפלגות פוליטיות והוגי דעות ציונים קידמו ומקדמים. גם הצעירים וגם המבוגרים ילמדו שמנהיגים ציונים מסורים שהנהיגו ומנהיגים את מדינת ישראל אוחזים בעמדות הרחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב בשאלות של התנהלות ישראל בעניינים דוגמת השטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים או המדיניות הכלכלית שלה.

מחויבות רטורית להשקיע בלימודי ישראל קיימת כבר שנים רבות, ואף הוקמו בעניין זה כמה וכמה מיזמים חשובים. כדי להביא את לימודי ישראל לרמה הנאותה, כך שתהיה להם השפעה הנחוצה, צריך להשקיע משאבים רבים: להכשיר מחנכים ומורות ולבנות תוכניות לימודים מתאימות לגילים שונים ולמסגרות שונות (בתי ספר יהודיים כוללים, בתי ספר משלימים, מחנות קיץ יהודיים וכיוצא באלה).

2. משתתפים רבים ציינו את הדרכים השרירותיות והנסתרות שבהן קבוצות יהודיות מקבלות רשות להשתתף באירועים של הקהילה היהודית או לחלופין מודרות מהם. אנו ממליצים שארגונים יהודיים מובילים – ובכללם ועידת הנשיאים והפדרציות – יאמצו את העיקרון שכל אדם התומך במפורש ובפומבי בזכותו של העם היהודי לריבונות במולדתנו ההיסטורית יוכל להשתתף באופן לגיטימי באירועים של הקהילה היהודית.

3. אחד הגורמים שמחמירים את הקיטוב בין ישראל לבין יהודי התפוצות, ואולי את ההתרחקות והניכור של קבוצות מסוימות בתפוצות, הוא השפה המתלהמת (הכוללת ביטויים כגון "רעל", "בוגדים" ו"אנטישמיות") שנוקטים נבחרי ציבור ישראלים ואנשים נוספים בעמדות מנהיגות כלפי אנשים וארגונים יהודיים שאינם מסכימים עימם (ובכללם אנשים וארגונים יהודיים ליברליים בישראל ובתפוצות). לפיכך אנחנו ממליצים שאותם אנשי ציבור יביאו בחשבון את ההשפעות המזיקות הללו בשעה שהם מנסחים את הצהרותיהם, בייחוד כאשר אלה מופנות אל ארגונים ואנשים שתומכים במפורש ובפומבי בזכותו של העם היהודי לריבונות במולדתו ההיסטורית.

4. בתוכניות להכשרה ולפיתוח של מנהיגות יש לעשות מאמץ להרחיב את מסוגלותם של מנהיגים יהודים להבין אנשים בעלי דעות שונות משמעותית משלהם, לעבוד איתם ולהקשיב להם. במפגשי הדיאלוג בקהילות הוזכרו תוכניות פיילוט שהפגישו אנשים בעלי השקפות שונות מאוד זו מזו, כאשר בה בעת הובלט גם מה ששותף ביניהם. השאיפה היא שאנשים יגיעו להבנה שאף על פי שהם מחזיקים בהשקפות מנוגדות על מגוון סוגיות בהווה, יש משמעות רבה ועמוקה לדברים ששותפים להם. רבים דיווחו שמאמצים אלה חיזקו את יכולתם של המנהיגים לעבוד יחד חרף ההבדלים, המהותיים לעיתים, בהשקפותיהם.

5. כאמור, אנו סבורים שהתפרקותה של הזהות היהודית הקולקטיבית לגורמיה היא התפתחות חשובה בעלת השלכות לטווח ארוך לקהילה היהודית ולמנהיגות היהודית. אף כי מחקר מדעי הוא לא תחום שמושך אליו בדרך כלל את תשומת הלב של מנהיגי הקהילה ושל התורמים החשובים, דעתנו היא שנושא זה – אופייה ומהותה של הזהות היהודית הקולקטיבית – ראוי לתשומת לב ולהשקעה הולמות.

1. Benson Strategy Services, "JFNA Community Understanding Survey," November 21, 2023
2. מתוכם, עקב קשיים טכניים למיניהם, רק 176 מילאו את הסקר המקוון. המספרים המוצגים כאן לקוחים מן הסקר המקוון, אך הציטוטים והניתוח האיכותני, ומסקנותיו, מתבססים על כלל המשתתפים.
3. ג'יי-סטריט היה החריג המובהק מבחינת הגיל: כולם היו מעל גיל 46 ו-92% מעל גיל 65.
4. כולל משתתפים שלא מצפון אמריקה. המשתתפים מדרום אפריקה היו ברובם הגדול אורתודוקסים, אך ליברלים.
5. רוב המשתתפים מגרמניה לא חשבו שהנושא של ישראל היה המקטב ביותר. כמעט כל משתתפי ג'יי-סטריט סברו שכן.
6. גם משיבים אורתודוקסים סברו שסוגיית ישראל היא לא סוגיה מקטבת מאוד.
7. שני הציטוטים מובאים מילה במילה מתוך השאלון האנונימי.
8. ג'ודי מלץ, "בצל ההפיכה, מספר העולים לישראל מתחילת 2023 ירד ב-20% לעומת השנה שעברה", הארץ, 17.7.2023.
9. הקבוצה היחידה שבה רוב (קטן) מקרב המשתתפים חוו ירידה בשיחות הייתה זו של ועידת הנשיאים.
10. הפדרציה של קליבלנד הייתה הקבוצה היחידה שבה יותר משתתפים אמרו שהם נמנעים משיחות כאלה לעומת מספר האנשים שאמרו שהם מחפשים הזדמנויות להשתתף בהן.
11. יהונתן ליס, "ועדת החוקה דנה בקרן וקסנר; ח"כ קרעי: 'היא פועלת להחזיר רעל'", הארץ, 15.7.2020. ראו גם מורן אזולאי, "הקרן החדשה: 'נתניהו עבר כל קו אדום בהסתה נגדנו'", ynet, 3.4.2018.
12. John Ruskay, "Israel Advocacy and Israel Education," *E-Jewish Philanthropy*, April 21, 2021

נספח 1 שאלון הדיאלוג (אנגלית)

נספח 2 רשימת הארגונים המשתתפים (אנגלית)